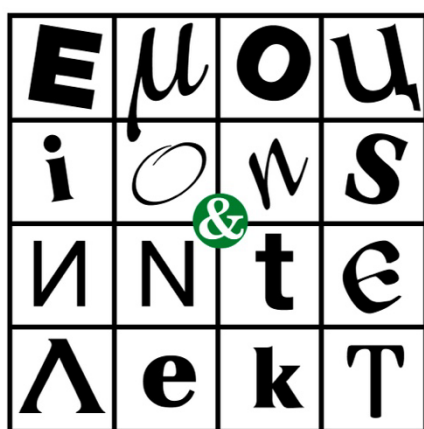

**Institute of Balkan Studies
and Centre of Thracology, BAS**
Sofia University St. Kliment Ohridski
**International Scientific
Conference**

Emotions and Intellect:
Representations
in Balkan
Languages and
Cultures

Емоции и интелект:
репрезентации
в езиците и
културите на
Балканите

22-24 January 2025

New Conference Hall, Rectorate, Sofia University St. Kliment Ohridski,
15 Tsar Osvoboditel Blvd., Sofia

Събитието се организира с финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“, договор № КП-06-МНФ/42 от 26.09.2024 г.

Мая Александрова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

За богините – гневни и страшни

В работата се разглеждат някои от страшните богини на гнева от древния Близък Изток, Индия, Балканите и Северна Европа. Богините не са само гневни и страшни – те дават живот и го отнемат, те носят плодолодие, но и суша, бури и болести, те създават, но и рушат – тази многовалентност е характерна за различни култури. Богините си приличат, но и се различават – по отношение на своите имена, хипостази и функции. Опитът да се установи техния произход води до Великата богиня от палеолита.

Връзката между страха и гнева като основни човешки емоции с многото лица на Великата богиня и нейните различни проявления ни помага да осветлим древните корени на нашата собствена култура и отношението ѝ спрямо други (култури), както и взаимните влияния между тях, осъществили се вследствие на междуетнически контакти в различни исторически периоди.

Петя Асенова, Христина Марку

Софийски университет „Св. Климент Охридски“/ Тракийски университет „Демокрит“,
Комотини

Благодарността – емоция или познание

Благодарността не е между четирите главни емоции според старогръцките философски текстове: *φόβος* ‘страх’, *ἐπιθυμία* ‘желание (копнеж/страст)’, *ἡδονή* ‘радост (удоволствие/наслаждение)’ и *λύπη* ‘тъга/скръб’, нито в разширението на техния списък, чийто анализ се основава на прилаганите днес концептуални метафори. Благодарността не се проявява чрез спонтонни физически (и физиологически) реакции на индивида. Менталният процес, свързан с деноминациите в семантичното поле на тази емоция, не преминава през метафоризацията на телесни прояви като израз на емоционално състояние, не се наблюдава преход от физическо/физиологично действие към емоция. Благодарността е познавателно-оценъчна дейност в морално-психологическата сфера, в която съжителства наред с уважението и признателността и в езика често се отъждествява с тях. Благодарността е осмислен извод, заключение вследствие на разсъждение (‘cold cognition’). Благодарността няма тъждествени прояви в света на животните, каквито наблюдаваме при други емоции, макар и в животинския свят да намира аналог в изразяването на привързаност. Без да е освободена от биологични предпоставки, благодарността е преди всичко чувство за осъзнато действие.

Целта на нашето изследване е да намерим опора за ализирането на чувството за благодарност в данните на езика, познанието, културата и (речевото) общуване, предимно в балканския ареал.

В балканските езици двата основни термина „благодарност“ и „признателност“ имат еквивалентна употребата, която стига до отъждествяване, особено в рум. *mulțumire*, до голяма степен и в алб. *mirnjohje*.

Етимологията и историята на анализираниите термини почиват на абстрактни концепти (добро, похвала, милост, знание, преценка, разум, награда).

Вероятно те са свързани със средновековни латински и гръцки образци, изразяващи закрила, милост, благосклонност (гр. еленист. *χάρις*, лат. *gratia*) или отплата, възнаграждение, признателност (лат. *merces, mercedis*, стгр. *εὐχαριστία*) чрез божествена намеса.

В балканския ареал концептуализацията на *благодарността* разкрива ограничени собствени езикови елементи. В народната култура не се налага като морален дълг и дълг на честта, както това се наблюдава в някои екзотични култури.

Диана Атанасова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Възпитание на чувствата в старобългарската агиография

В доклада ще бъдат разгледани някои емблематични за отделни епохи и литературни контексти агиографски творби, като във фокуса на вниманието ще бъдат както душевните, така и телесните преживяванията на героите и тяхната взаимнообвързаност. Ще видим какви са лексикалните маркери, бележещи тази обвързаност, както и каква е семантичната им роля и как функционират те по отношение на фабулата.

Стиляна Баталова

Кирило-Методиевски научен център, БАН

Разум и чувства в житието на св. Евстатий Плакида или за психологията в агиографския разказ

Житието на св. Евстатий Плакида е силно разпространено през цялото Средновековие както на гръцки, така и на славянски, на латински и на много източни езици. Латинските версии на съкратеното житие не само са преведени на народностни езици, но биват включвани и в съчинения различни по жанр от легендарии. Житието има поучителен характер и сюжет, който го сближава с античния авантюрен роман. В доклада ще се разглеждат вербалните и невербални изрази на разума и емоциите на героя светец, които придават по-голямо психологическо въздействие над аудиторията и способстват за възприятието на богословското и поучително съдържание на агиографския разказ.

Elias Moncef Bounatirou

University of Vienna

Attitudes and emotions towards the Croatian mother tongue under the Ustaša regime (1941–1945)

The history of the Croatian language under the Ustaša regime has hardly been investigated so far. The most important exception in this respect and the only one to have published monographs on the subject is Marko Samardžija. The presentation will analyse the rather extensive collection of official announcements by the Ustaša government on correct language usage, included in Samardžija (1993) and again in Samardžija (2008). The talk will study the language attitudes and emotions towards the Croatian mother tongue that we can observe in the official texts mentioned. This provides important insights into central elements of the language and cultural policy of the Ustaša state as well as its cultural ideology. Accordingly, it will be argued that the sources analysed are by no means scholarly linguistic treatises with little reference to current politics as Samardžija (2008: 67) concludes. Rather, even when dealing with genuinely linguistic issues, the announcements are part of politics themselves.

Thomas Daiber

Justus Liebig University, Gießen, Germany

OCS тако ми

In oral mediality Old Church Slavonic тако ми serves as a possible introductory phrase to an oath. The article will describe the argumentative and rhetoric function of oaths in terms of Speech act theory, and will revise the methodological question, if and how uttering oaths, that is emotional expressions with transcendental truth conditions, may contribute to our reconstructing of everyday behaviour in the (Slavic) Middle Ages.

Simeon Dekker

Justus Liebig University, Giessen

Emotivity and appellative means in homiletical texts by Gregory the Great: A three-tiered historical comparison between Latin, Church Slavonic and Modern Czech

This contribution aims to elucidate the relationship between strategies of audience involvement and emotional means of address in Gregory the Great's (c. 540-604) homilies on the gospels (*Homiliae in Evangelia*). The Latin original will be compared to both a medieval Church Slavonic version and a modern Czech translation. A representative sample will be taken from Gregory's 40 homilies on the gospels as a case study into the maintenance of linguistic means of expressing emotivity and appellative strategies crossing the boundaries of linguistic and cultural domains.

The focus will be on the appellative (or ‘conative’ in Jakobsonian terms) aspect of emotive signs. A clear distinction between direct and indirect appellative devices will be maintained and demonstrated. The direct ones include imperatives and vocatives; these usually include a greater degree of emotivity. Examples of indirect appellative means include Latin gerundives. These represent an attenuated form of appellative potential, not addressing the audience directly to demand performance of an action, but appealing to them through more subtle means of emotional involvement.

More specifically, our case study concerns the translation of Latin gerundives with an adhortative meaning. Gregory frequently used these to appeal to his audience, often in combination with a vocative. Especially these latter contain undertones of emotion. We shall note some significant differences in the historical pragmatics of the expression of appellative agitation between the Latin original, the medieval Slavic and modern Czech translations. Thus, investigating multiple stages of the transmission of the homilies, in three languages, we can trace the use of appellative rhetorical means, as well as their development over time and space.

Ekaterina Dikova

IBRC-BAS/ University of Innsbruck

Counterparts of νοητός in the Two South Slavonic Translations of the Synaxarial Verses

Fifteen uses of νοητός occur in the Synaxar poems for the summer half-year (the iambic cycle was written by Christopher of Mytilene in the first quarter of the 11th century), and in the two complete Slavonic translations of the poems (14th century) the parallels of the lexeme are systematically different: in thirteen of the occurrences in the Bulgarian translation the correspondence is мѣслабѣнѣ, and in the Serbian – човѣкствѣнѣ. Moreover, this semantic peculiarity is noticeable only in the case of adjectives: νοῦς in both translations is translated with ѡумѣ or мѣслабѣ. The aim of this paper is to present this peculiarity and to look for reasons for it in different contexts.

Aneta Dimitrova

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Infinitives and Participles after the Verb 'to think' in the Preslav Translation of John Chrysostom's De statutis

John Chrysostom’s preaching series *On the Statues* was translated in full into Old Church Slavonic in the 10th century in Preslav and it underwent a thorough revision (or a new translation) in the 14th century on Mount Athos. The first complete translation is attested in late Russian copies (16th–17th c.), which have preserved its archaic vocabulary and grammar. The paper will focus on one of its syntactic aspects – the rendering of the so-called “declarative infinitives” after verbs meaning ‘to think’. In Greek, there are various ways of expressing the

contents of *verba dicendi et cogitandi*, the most common being the infinitive or *accusativus cum infinitivo*. In Old Church Slavonic, declarative infinitives are in competition with subordinate clauses and participles, and it is the latter that is preferred in the text in question (a feature it shares with other translations from the Preslav school). This is particularly evident in comparison with the second translation from the 14th century, which follows closely its Greek sources and prefers infinitives. The deviations from the grammatical structure of the source text in the Preslav translation are an interesting characteristic feature of translator's idiolect and most importantly – of the language of 10th-century Bulgaria.

Henryk Duszyński-Karabasz, Maria Katarzyna Prenner

Kazimierz Wielki University, Bygoszcz/University of Graz

Emotionally and intellectually motivated names in Sorbian, Carinthian Slovenian, Polish and German in the light of cultural and linguistic crossing

The focus of our paper is on personal names (given names and surnames) derived from appellatives denoting emotions, feelings, and the domain of human intellect. The four linguistic areas under examination (Upper Sorbian, Lower Sorbian, Polish, and Carinthian Slovenian) are situated both geographically and culturally within a shared contact zone with the German language.

Emotions and intellect are essential characteristics of human existence, distinguishing us in particular from other species. Concepts such as anger, sorrow, thought, reason, and love manifest on various levels of language. In role semantics, verbal expressions of intellect, emotions, and perception generally assume the Experiencer role, meaning the agent "experiences" these states without having volitional control over them.

The anthroponyms examined in this study are sourced from lexicographical dictionaries of the four relevant languages. The analysis includes anthroponyms that are derived from verbal, adjectival, or nominal bases, with these derivational bases being either of Slavic or German origin. Particular attention is given to forms where the semantic motivation remains explicit. For instance, terms such as "intelligent" or "quick-witted" in *Kluge* (German), *Mudrik* (Lower Sorbian), *Bister* (Carinthian Slovenian), and *Bystry* (Polish) demonstrate how anthroponyms can reflect evaluative functions related to a person's traits.

The aim of this study is to trace both the commonalities and differences in the conceptualization of the semantics of anthroponyms across the four linguistic communities under consideration. This analysis provides an opportunity to identify distinctive features on cultural, semantic, and linguistic levels, offering valuable insights into the specific interconnections within Slavic communities as well as between the Germanic and Slavic cultural spheres.

Jürgen Fuchsbauer, Ekaterina Dikova

University of Innsbruck

Semantic-Web Managing of Data about Slavonic Translated Texts

Medieval Slavonic reception of Byzantine written monuments was never deprived of emotions and intellect and may well be therefore qualified as a kind of metaphrasis. Being much studied conventionally, these translated texts still lack efficient digital research tools to meet the demands of modern scholarship. *The Slavonic Metaphrasis of Byzantine Orthodoxy* project aims at bridging the gap between profound traditional study and state-of-the-art display of data allowing for effective querying, and fast quantitative and qualitative analysis. More specifically, the paper will focus on the first main axis of this project – the development of a searchable, expandable, and open-access reference tool for Greek-Slavonic translation literature. An emphasis on the separate steps in this development will be made. The reference tool or, indeed, inventory, is based on Francis Thomson’s handwritten author index converted into Semantic MediaWiki format. The metadata in each of its entries is hierarchically and associatively structured to elucidate the interconnectedness of texts and categories as well as the relations to other relevant catalogs like CPG, BHG, Pinakes, BHBS, etc. End-user utilization will be demonstrated as well.

Гергана Ганева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

История на модалните значения на конструкцията хотѣти + инфинитив

Известно е, че старобългарският глагол хотѣти, който първоначално е изразявал желание, се е превърнал в морфологичен маркер на бъдещите времена. В работата се твърди, че на базата на семантичния признак следходност е възникнало предположителното значение, което е част от епистемичната модалност в българския език и включва както възможност, така и вероятност. Застъпва се тезата, че от значението желание на хотѣти + инфинитив първоначално е възникнало значението намерение и едва тогава са се появили условия да се развие значението следходност.

Преслава Георгиева

Софийски университет

Лексиката, свързана с акта на четене, в Житието на св. Григорий Акрагантски

Настоящият доклад прави преглед на лексиката, отнасяща се до писменото слово и неговия възприемател, използвана в Житието на св. Григорий Акрагантски. Високата образованост на светеца и неговият интелект са изведени от автора на житието като основен атрибут на светостта. Ще бъде представено отношението между гръцкия оригинал и славянския превод с акцент върху това до каква степен богатата терминология, свързана с типовете писмени паметници и четива, е запазена в славянския превод на житието. Ще бъдат разгледани и преводните решения за названията на книгите от Светото писание и на различни богословски и богослужебни текстове, които авторът откроява като основен източник на знание и опит за Григорий Акрагантски.

Paola Grasso

Ca' Foscari University of Venice

Translation strategies for lexemes referring to emotions and intellect in the Old Bulgarian version of Oration n°38 by Gregory of Nazianzus

The aim of this contribution is to analyse the translation strategies used to render lexemes referring to emotions and intellect in the Old Bulgarian version of Oration n°38 by Gregory of Nazianzus. In the original Greek text, the concepts of emotions and intellect are frequently mentioned in various contexts. The idea of *pathos*, expressed by lexemes formed with the root παθ-, refers to emotions as an irrational manifestation of the human soul, to the general concept of suffering and to the Passion of Christ. The notion of intellect, expressed by lexemes formed with the roots λογ- and νο-, is mentioned not only in reference to the general ability to think but also to the neoplatonic philosophical conception of rationality versus sensation, reinterpreted from a Christian perspective. In the Old Bulgarian translation the concept of *pathos* is rendered through the noun страсть and the verbs страдати, пострадади, приимати and прияти, while the notion of intellect is rendered with lexemes formed with the roots слов- оум-, мысл- and вѣд-. The present contribution offers an analysis of these lexical correspondences, taken into account their context, and a comparison of them with other Old Bulgarian translations.

Kameliya Hristova

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Means of Expression Preferred by Neophit Rilski – Emotions and Distancing

The paper deals with various means of expression preferred by one of the most significant figures of the Bulgarian National Revival – Neophit Rilski. In some of his works he vividly expresses his feelings about certain phenomena, events, people and their actions. Some

particular examples are discussed from a linguistic point of view in order to present the author's preferences and his personal choices.

Todor Hristov

Sofia University “St Kliment Ohridski”

Counseling Passions: The Enunciative Pragmatics of a Family Therapy Session

At the turn of the century, Stanley Cavell introduced the concept of passionate speech to account for perlocutive acts whose point is to elicit response here, now and in kind. The concept has been successfully applied to conspiracy theories and legal arguments. However, passionate speech infuses any exchange driven by passion. This paper focuses on the passionate speech in family therapy sessions. It argues that, in such context, the conditions of success of passionate speech differ from the ones described by Cavell. Although this is marginal to his argument, Cavell assumes that an act of passionate speech is infelicitous if the addressee is unresponsive or denies responsibility. At therapy sessions, however, the interlocutors respond by disclaiming responsibility, and the interventions of the therapist are calibrated so as to stimulate them to assume responsibility by disclaiming their claims of not being accountable for the family crisis. To examine such interlaced negativities, the paper uses the concept of enunciator introduced by Oswald Ducrot and developed by Maingueneau (2002) and Johannes Angermuller (2014). The analysis of the enunciative pragmatics of a session moderated by one of the key figures in structural family therapy, Andrew Fishman (Fishman and Minuchin 1981), will demonstrate that in common-sense arguments passionate speech not only involves the viewpoints of other interlocutors, as Ducrot and Angermuller suggest, but also disseminates the standpoint of the speaker into a multiplicity of potential often impossible perspectives.

Татяна Илиева

Кирило-Методиевски научен център, БАН

Още веднъж за символното значение на глаголицеската азбука. Интерпретация на знака Ѱ (ВѢДѢ)

Със загадъчната форма на своите знаци глаголицата открай време е провокирала умовете на хората, които са се докосвали по един или друг начин до това писмено наследство, документирано в стари ръкописи, върху древни каменни плочи и стенни глифи. Не от днес и не от вчера на тези знаци се приписва магическа сила, придава им се езотеричен смисъл, като се игнорира фактът, че това е писменост, съставена от двама изтъкнати представители на ортодоксалната християнска мисъл във Византия, изпращани от Империята на различни мисии тъкмо като защитници на правото църковно учение, чиито носители безспорно са били. Създадена за целите на мисионерството и в контекста на източнокристиянската култура, глаголицата няма как да носи друго послание, освен посланието на Евангелието и Никео-Цариградското вероизповедание. Изхождайки от

този постулат, ще представя своята символна интерпретация на една отделна глаголическа буква - Ѣ (ѢѢДѢ). Ще бъде направен обзор на досегашните изследвания върху съответния знак от гледна точка на рационалистичната наука и на символическите интерпретации, допълнени с личните ми наблюдения и разсъждения. Ще бъдат анализирани формата на знака, неговото име, числовата му стойност и свързаната с тях символика, след което ще бъде направено тълкуване на контекстуалните връзки с другите букви от азбуката. Накрая ще бъде представена художествената интерпретация на буквата.

Dimitar Iliev

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Emotions in Translation: The Stoic Distinctions in the Fourth Book in Cicero's Tusculan Disputations

The *Tusculan Disputations* of Cicero offer a compendium of Greek philosophical ethics in five books. Among the topics treated are avoiding the fear of death and pain, liberating oneself from sorrow and other emotions and embracing virtuous life as the only path to happiness. Book IV of the *Disputations* is dedicated to emotions other than grief and sorrow (which are the topic of the whole previous book). Although the general outlook of the work is predominantly Academic, Cicero often discusses the ethical teachings of other schools, especially the Stoics, among whose main tenets is dealing with human emotions. For their purposes, they divide emotions, or *πάθη*, into four principal categories (sorrow, fear, lust, joy) further divided into subcategories. The vocabulary of these emotions and their subtypes, translated from Greek into Latin by Cicero, will be the focus of the paper. Attention will also be accorded to the translation of this vocabulary into Bulgarian.

Иван И. Илиев

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Що е то "ливански кедър" в библейските цитати и мястото му в старобългарската литература?

Докладът проследява употребата на "ливански кедър" във Ветхий завет и по-специално в пророческите книги Иеремия и Иезекиил. Топосът се среща в Слово за Антихриста от Иполит Римски и важен елемент за изграждане на композицията. Разглежда се и смисловата употреба на кедъра в апокрифната и парабиблейска литература и връзката му с Кръстното дърво.

Zoran Jovanović

Institute for Byzantine Studies, SASA

Γεννάδιός σοι ταυτὶ δακρύων ἄδω – The Expression of Emotions in the Texts of Gennadios Scholarios

Byzantine authors were well-aware of the power of their words. Their abundant usage in various contexts is widely affirmed in Byzantine texts. In the absence of other means to express their emotions, the words were their first and most powerful tool and they possessed many techniques for presentation of their mental state. Additionally, considering that the closest Byzantine equivalent for emotion is *pathos* (*that which befalls on someone*), the expression of emotions can be observed also as the author's self-exposure. Undeniably, this self-exposure varied on the literary genre, the audience of the text and, ultimately, on the education of the author. It can be said that the higher education and concurrently higher language register enabled the clearer expression of human passion through the employment of specific and adequate phraseology, through author's messages hidden with the help of various rhetorical devices, as well as through the tone of the writing and mood created by it.

The main aim of this paper will be the analysis of emotional expressions of an author as a case study – more specifically, the unravelling of the emotional side of Gennadios (born George) Scholarios and the illumination of his writing inventions for transmission of his emotions and, at the same time, of his inner-self. Indubitably, taking into account that Scholarios left behind a wealthy literary legacy, the focus will be on a few selected texts of different genre. Firstly, a thorough analysis of his *Lament* or *Threnos* from 1460 will be conducted, in which he mourns the Fall of Constantinople and the misfortunes of his own life at the same time. Apart from that, special attention shall be paid to Scholarios' *Monody for his nephew Theodoros Sophianos* written in 1456, because it belonged to the same literary genre as the *Lament*. On the whole, these two texts, because of strong emotional charge we encounter in them, provide a clear insight into Scholarios' personality. Secondly, some of Scholarios' poems will also be examined because they connect his personal pains depicted in the deaths of his close people, his religious devotion through the prayers to God and Holy Mother Theotokos and his fears clearly illustrated in his poem known as *Prayer for the salvation of the Peloponnese* (1452). Ultimately, with the analysis of Scholarios' language employed in the mentioned texts, his ways of expression and navigation of his emotions and, therefore, a different, inner, side of his personality shall be illustrated.

Живка Колева-Златева

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Фрайбургски университет „Алберт Лудвиг“

Когнитивната метафора като инструмент на семантичната реконструкция при етимологизирането на названия на емоции

Докладът има две основни цели – теоретична и практическа. Първата е свързана с аргументирането и детайлния анализ на прилагането на теорията за когнитивната метафора в етимологията за целите на семантичната реконструкция и в частност при изследването на названия на емоции. Нейното прилагане в етимологичния анализ е проява на утвърдената в съвременната лингвистика антропоцентрична изследователска парадигма. В етимологията тя играе ролята на обективизиращ фактор по отношение на традиционно прилаганите семантични паралели, които не фиксират посоката на семантичния развой, а само свидетелстват за това, че връзката между определени значения е възможна. Практическата цел на доклада е свързана с анализа и вероятностната оценка на предложени етимологични решения относно индоевропейски наименования на страха.

Добриела Котова

Институт по балканистика с Център по тракология, БАН

Константин Преславски – преводач и проповедник: емоции, разум и ерудация в „Учителното евангелие“

Докладът ще насочи вниманието към някои предизвикателства, пред които се изправя филологът-преводач, проповедникът и мисионерът Константин Преславски при съставянето на словата в Учителното евангелие. Сътворени изцяло в духа на средновековната литература и по всички правила на реторичния жанр, редица слова впечатляват със своята емоционална наситеност, с находчивостта на творческите идеи и умелото им литературно реализиране, с дълбоката пастирска загриженост на автора към своите ученици и новопокръстеното паство. Проповедите са съставени с вдъхновение, литературно умение, филологични и богословски знания и разкриват както творческия талант и високото византийско образование на Константин Преславски, така и изключителната му емоционална ангажираност към поетата от него мисия.

Orsat Ligorio

University of Belgrade

Emotional Anatomy of a Homeric Hero

In the stormy world of the *Iliad* and the *Odyssey*, it is not unusual for the heroes to experience the whole range of different emotions, such as wrath, dread, despair, love, lust, jealousy, grief, sadness, and even frenzy. The talk focuses on the “seats” of these emotions. According to the ancients, every emotion resides in a specific part of the human body, also referred to as its seat; usually, this was one of the internal organs (whether abstract or not), such as θυμός ‘heart, soul’, φρένες ‘midriff, diaphragm’, κῆρ ‘heart (proper)’, ἥτορ ‘heart’ (originally ‘stomach’, Ligorio 2019), νόος ‘mind’, etc. The talk focuses on two epic formulae ἐνὶ θυμῷ (B 223, Γ 9, Z 524, H 2, Θ 430, N 337, Ξ 14, O 561, 566, 661, P 451, Σ 53, Y 195, Ω 491, 672) and ἐνὶ φρεσίν (A 297, 333, Δ 39, E 259, Θ 202, 366, 446, I 423, 607, N 55, 280, Π 83, 444, 530, 851, Σ 88, Φ 84, 101, 583, X 357, Ω 321), trying to pinpoint which emotions in the *Iliad* are experienced through θυμός and which through φρένες, and why.

Fabio Maion

Universität Innsbruck

On the relationship of the Greek and the Slavonic texts of the Manasses Chronicle

The Manasses Chronicle is a historiographical Byzantine work from the 12th century, narrating the history from the creation of the world until the year 1081. The work was translated into Middle Bulgarian Church Slavonic in the middle of the 14th century. In a project financed by the University of Innsbruck under the title “Die MANASSES-Chronik - Maschinelle ANnotation zur Analyse Sprachlicher Strukturen Einer Slawischen Chronik”, I am currently preparing an annotated and aligned version of the Greek and Slavonic texts, based on the edition by Dujčev (1988) for the Slavonic text and the edition by Lampsidis (1996) for the Greek text. Unfortunately, up to now it is unknown which Greek manuscript was used by the Slavonic translator. Although attempts have been made at identifying it, only a subfamily in the Greek stemma has been identified as probable source (Lampsidis 1964; Velinova 2013). In my talk, I aim at providing new material on this problem based on the close comparison of the two texts. It is my hope that this meticulous comparison resulting in a list of passages where the Slavonic text deviates from the Greek can serve as input for future research.

Marek Majer, Rafał Szeptyński

University of Lodz/Institute of Polish Language, Polish Academy of Sciences

Malāk ot vas: The intellectual conceptualization of dimension, age, and evaluation in Bulgarian dialects as exemplified by the non-marked comparative

All languages can express comparison ('X is taller than Y'), but the means for it differ (Ultan 1972; Stassen 1985, 2013; Dixon 2008; Stolz 2013). The strategy typical of 'Standard Average European' is the (1) predicate marking comparative, where – in addition to a syntactic construction – the predicate is marked by a specialized morpheme (Eng. *X is taller than Y*; Bg. *X e po-visok ot Y*). While typical of Indo-European and prominent in Eurasia, this type is otherwise not widespread in the languages of the world (Stassen 2013; Grambank). The other attested types of comparative constructions are: (2) conjoined comparative ('John is tall, Peter is not tall'); (3) exceed comparative ('John exceeds Peter in tallness'); (4) locational comparative ('John is tall from Peter'); (5) particle comparative ('John is tall than Peter'; note that the last two types are the basis of the predicate marking type, which differs only by an additional obligatory morphological element). These constructions are, in turn, not typical of (Indo-)European languages, including Slavic, where they are essentially absent. But an exception is the situation found in East Bulgarian dialects, where comparative structures of the type 'John is tall than Peter' are attested (Stojkov 2002: 266). This is, to our knowledge, the only instance of any construction other than the predicate marking comparative in the Slavic family. Interestingly, however, this construction in dialectal Bulgarian is limited to adjectives of size, age, and evaluation, e.g.:

<i>mālāk ot vās</i> (Preslav region) small from 2PL.OBL 'smaller/younger than you'	<i>ot mène star</i> (Šumen region) from 1SG.OBL old 'older than me'
<i>ot mène mǎničǎk</i> (Novi Pazar region) from 1SG.OBL small 'smaller/younger than me'	<i>ot nās ùbavi</i> (Šumen region) from 1PL.OBL beautiful.PL 'more beautiful than us'
<i>ot baštà mi gol'àm</i> (Tǎrgovište region) from father 1SG.DAT big 'bigger/older than my father'	<i>mālāk ut tèb'a</i> (West Thrace) small from 2SG.OBL 'smaller/younger than you'

It appears, therefore, that the phenomenon has to do with the prioritization of certain basic categories of intellectual perception (dimension, seniority/age, evaluation), as only these are eligible for the special expression of comparison. The purpose of this talk is to: (i.) delimit the extension and geographical range of this construction as precisely as possible – here we include material from the Archive of the Bulgarian Dialect Dictionary at the Institute for Bulgarian Language “Prof. Lubomir Andreychin”, and to: (ii.) motivate the diachronic rise of the construction. It is difficult to treat it as a Balkanism in the strict sense, given that most of the languages of the Balkan *Sprachbund* obligatorily use the predicate marking comparative. However, in Turkish, the marking of the predicate is somewhat optional, cf.:

sen-den (daha) büyyüĝ-üm

2SG-ABL (more) old-1SG

‘I am older than you’

Therefore, it is evident that the construction appeared in Bulgarian dialects due to Turkish influence. However, we emphasize that the innovation constituted not only an adaptation to the Turkish model, but also – at the typological level – a ‘reversal’ to a cross-linguistically more typical way of expressing comparison. Though unparalleled in the Slavic world and generally rare, the diachronic loss of the grammatical category of degree has analogues in Indic as well as – potentially – in Anatolian.

Bilyana Mihaylova, Borislav Petrov
Sofia University “St. Kliment Ohridski”

On the Etymology of Some Balkan Words for Emotions

Words denoting ‘fear’ in the Indo-European languages have never been studied systematically from an etymological point of view. The etymological research in this field is important to understand the essence of emotion itself, for the study of the history of emotions and the history of thinking.

It is well-known that the words meaning ‘fear’ in human languages commonly originate from lexemes with primary semantics connected to the physical actions or expressions of this emotion as ‘go away, run’, ‘tremble, shake; be cold, chilly shiver’, ‘freeze, be stiff, be paralyzed; catch, grasp’, ‘be struck’ (Buck 1949: 1153).

This paper discusses the origin of some words for emotions in the Balkan languages and especially in Albanian. We suggest new etymologies for them in view of typologically common semantic developments for words with such meanings.

Tomáš Mikulka
Charles University, Prague

On Contemplation in Early Slavic Christianity: An Analysis of Textual Evidence

This paper explores the theme of contemplation, regarded as the highest possible intellectual activity of the human being, within the context of Early Slavic Christianity. Utilizing a dual approach that combines linguistic and theological analysis, the study examines selected texts not only from a linguistic standpoint but also interprets the findings through theological criteria. The analysis provides an overview of Old Church Slavonic vocabulary related to contemplative activity, highlighting its development and nuances. Additionally, the study compares these findings with Byzantine Greek terminology and concepts of contemplation. The conclusion outlines the relationship between Slavic and Byzantine Christian traditions, emphasizing how Byzantine Christianity influenced and shaped contemplative thought in Early Slavic Christianity.

Patrick Oberstolz

University of Vienna

Vatroslav Jagić's Feelings and Thoughts on Balkan National Conflicts: A Study of His Correspondence with Russian Scholars

This study explores Vatroslav Jagić's perspectives on the Balkan national conflicts and controversies, as revealed through his letters to Russian scholars such as Byčkov, Pypin, Bestžuev-Rjumin, Veselenskij, and others. This analysis is based on previously unpublished letters, offering new insights into the relations between South Slavic nations during the late 19th and early 20th centuries, which he describes to be deep-rooted ethnic tensions. Jagić expresses his dismay over many ethnic rivalries, particularly between Serbs and Croats, whom Jagić considers to be one and the same people. Interestingly, Bosnians are treated differently, as throughout his letters he acknowledges their "otherness" based on their differing religious beliefs. He expresses his profound frustration with certain aspects of identity politics which he describes as a hinderance for regional and European unity and cooperation.

Jagić also discusses the struggles of the Bulgarians and Slovenes, critiquing their political agendas and attempts at cultural independence, respectively. He emphasizes the importance of cultural integration and views the disjointed aspirations of so-called "smaller Slavic nations", such as the Slovenes, as counterproductive to achieving lasting peace, stability, and prosperity. Furthermore, he addresses the issue of Macedonia, i.e., whether Macedonia should belong to Serbia or Bulgaria, while simultaneously criticizing what he views as expansionist ambitions of both nations, which in turn influence philological approaches and methods, as well as university teaching.

One of the key aspects of Jagić's thoughts is the role of Russia as a potential unifying force for the Slavic nations, showing his own conception of Pan Slavism. He views Russia as a beacon for the Slavs, capable of counteracting the fragmentation encouraged by the Austrian Empire's "divide and rule" policies. Jagić finds hope in the potential for Russian influence to foster unity among the South Slavs and mitigate internal conflicts.

Through an analysis of Jagić's previously unpublished correspondence, this study highlights both the challenges and potential paths to cultural and political development within the Balkan nations. Jagić's letters provide his historical insight into cultural conflicts, to which he proposes the solution of a shared Slavic identity under Russia's leadership, in order to transcend nationalist divides.

Thomas Olander

Copenhagen University

Loving and hating in Indo-European: A phylogenetic view on emotions and intellect

This paper explores words for emotions and intellect in a selection of Indo-European languages representative of the individual branches. By analysing the words in the context of a phylogenetic model of the Indo-European language family, the paper aims (a) to establish, if possible, words expressing emotions and intellect in the reconstructed higher-order nodes of the Indo-European family tree, and (b) to identify general patterns of meaning change within this semantic field.

Gergana Petkova, Vanya Ivanova

Medical University of Plovdiv/ University of Plovdiv

Emotions in English and Bulgarian Idiomatic Expressions with Colours

This article looks at how color-related idiomatic expressions in English and Bulgarian convey different emotions. By comparing phrases like "to be blue" in English, which expresses sadness, with similar expressions in Bulgarian, the study highlights the emotional associations tied to colors in each language. It explores both the shared meanings and the unique cultural nuances behind these idioms. Through this comparison, the article aims to show how emotions and cultural perspectives are reflected in language, particularly in the context of the Balkans.

Герасим Петрински

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Логос и Патос: Политическа и социална демонизация във византийската агиография (VI-XI в.)

Политическата реторика и пропагандната дейност от най-дълбока древност предполагат силно опростяване на обществения дискурс, част от което е и въвеждането и употребата на лесната за възприемане дихотомията „Добро“ – „Зло“. Именно в тази лишена от каквито и да било отсенки парадигма се поставят, поне за пред очите на широката аудитория, както „своите“, така и „чуждите“, както политическите съмишленици, така и политическите противници. Феноменът „демонизация“ е особено актуален днес както в контекста на силното обостряне на вътрешнополитическата борба в България, в Западния свят, а и в световен мащаб, така в условията на засилено противопоставяне между интернационалните блокове. За да бъде изследван инструментариумът, с който си служи тази пропагандна стратегия в православния свят, е необходимо на първо място да установим „елементите на демоничност“, които характеризират образа на Злото още от епохата на Късната античност и ранното Християнство, да се опитаме да

реконструираме фолклорните му аспекти във византийския свят, и накрая – да анализираме начините, по които демоничният образ се използва както за дискредитиране на политически противници, така и за изграждане на образа на „другия“ и маргинализация по национален, расов, полов, религиозен признак. Разбира се, подобна задача е твърде амбициозна за както за една статия, така и за един доклад. Поради тази причина настоящото изследване ще се съсредоточи основно върху информацията, която дава един конкретен жанр от византийската литература (агиографията) през един конкретен период (VI–XI в.). Разбира се, нито жанрът, нито периодът са избрани случайно. Конкретно през тази епоха голяма част от житията на светците са вернакулярни, което означава, че дават сравнително релевантна информация за фолклорните вярвания на своята аудитория. От друга страна, самата епоха става свидетел на едни от най-тежките, но и най-интересни за изследователя политико-религиозни турбуленции, които изграждат пропагандни стратегии, чийто отглас можем да открием дълго след като гласовете на последните иконоборци престават да отекват из залите на Свещения дворец и църквата „Св. София“.

Анастасия Петрова

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

От перцепция към емоция. Синестемията в балканските езици като предмет на лингвистично изследване

Емоциите и интелектът са в сложна асоциативна мрежа с перцептивния опит на човека. *Синестемията*, определяна още като *вторична синестезия* или *синестезия в широк смисъл*, представлява взаимодействие между усещания от различни модалности и емоционално-интелектуалната сфера. Назоваването на понятията, свързани с емоциите и интелекта, се осъществява на основата на богат набор от пространствени възприятия за светло/тъмно, голямо/малко, форма, размер, текстура, цвят, движение и под. Доказан факт е, че в синестезията и синестемията (като нейна разновидност) участват утвърдени във филогенезата базови възприятия, които се запазват в човешката памет с подкрепата на езиковия код. Обект на изследването са прояви на *синестемия* в балканските езици. Докладът разглежда употреби на някои термини от емоционално-интелектуалната сфера, назоваващи абстрактни понятия като ‘настроение’, ‘мисъл’, ‘ум’, ‘безразличие’, ‘ненавист’, ‘ревност’ и т.н., и функциониращи в синтагми със „сетивни“ думи - срв. само *кисело настроение, хладно безразличие, горчива ревност, сляпа ненавист, топъл човек, печен човек, горчив опит, остър ум; πικρή αλήθεια, πικρή ειρωνεία, γλυκιά ελπίδα, πικρή πείρα, πικρά λόγια, γλυκός άνθρωπος, κοφτερό μυαλό, γλυκιά ανάμνηση*; *om ager (la minte), minte ageră, minte ascuțită, om copt (la minte), om acrit* и др. Различните културни общности избират собствен фокус при категоризиране на информацията от света, което провокира различно използване на универсалния психофизиологичен опит при създаването на тези вторични (метафорични) номинации. При построяването на метафорите във всяка култура (и език) определени аспекти от „телесната“ информация се извеждат на фокус или се игнорират. Езиковата концептуализация на възприятията

не става изолирано, а в зависимост от различни утвърдени в общуването културни стереотипи и традиционни практики. Съгласно работната хипотеза на изследването наред с многобройните универсални семантични преходи съществуват общобалкански факти, продукт на дълбока културна симбиоза, както и отличителни за съответния балкански език особености.

Mina Petrova

Medical University of Sofia

Ovid and his shameful language in Tomis

The concept of shame through its bodily and linguistic expressions permeates the Ovidian amatory oeuvre as a concept antagonistic to love. Nevertheless, declarations of *pudor* form a fundamental category of amatory mixed emotional expressions. *Pudor* is then frequently introduced as a barrier for the acknowledgement and realisation of unspeakable erotic emotion and disgraceful topics only in order to overcome or disguise the actual utterance, writing or speaking of love/sex. Verbal constructions, oriented towards omission of shameful topics (*a pudet, pudenda*) function as a poetic strategy of actually implementing such themes. What is generally introduced with *pudet* in amatory elegies tends to be unspeakable due to its shameful nature and sexually oriented content. Ovid reintroduces the same concept of shameful language and verbal constructions in his exile elegies, attaching it to the conceit of exile's eroded talent and gradual linguistic barbarisation. Thus the overall emotion of linguistic shame in *Tristia* and *ex Ponto* reemerges in order to create a sort of a new obstacle to be vanquished by creation of an *unerotic, uninspired* and *shameful* poetry in a dramatic setting of language depravity.

Ivan P. Petrov

University of Vienna

Intellectual and Emotional in the South-Slavonic Translations of Isaac of Nineveh

Isaac of Nineveh, best known in the Slavic tradition as Isaac the Syrer, was a prominent figure in Eastern Christianity whose works were quickly translated into the surrounding traditions. The two known medieval South Slavic translations were from Greek, the second of which became particularly popular among the East Slavs and continued to spread in that area. Isaac's teaching found a large audience in monastic circles and was often included in various miscellanies.

The aim of this paper is to analyse the language used to address the emotional and intellectual realms in Isaac's works translated into Slavonic. For this purpose, parts of the still unedited Slavonic text were prepared and compared with the Greek original. The terminology used will then be compared with the translation equivalents found in other ascetic works translated into Slavonic. Apart from the linguistic aspect, the study also attempts to trace the influence of language on the transmission of ideas through translation.

Ирина Седакова

Институт по славянознание, РАН

Болгарский концепт 'срам' в этнолингвистической перспективе

В названии доклада, который будет прочитан на русском языке, для обозначения концепта используется болгарская лексема *срам*, и это не случайно, потому что в русском с ним соотносится ряд лексем (*срам, сором* и *стыд*). Болг. *срам* – комплексное понятие, в нем заключены: та эмоция, которую человек испытывает вследствие постыдного поступка, а также чувство стеснительности, которое не допускает подобного поведения. Эти и другие семы болг. *срам* будут подробно рассмотрены в сообщении, которое является междисциплинарным, с привлечением лингвистических, фольклорных и этнографических материалов. Особое внимание при анализе будет уделено заимствованной лексике и фразеологии, соотносящимся с *срам* и имеющим общебалканское распространение.

Срам служит регулятором поведения в любом обществе, но особенно в патриархальном, что отражается в отношении внутри семей и вписывается в сюжеты фольклорных произведений. Он выступает в биноме с *грях*, который апеллирует к богу, тогда как *срам* – это эмоция, ориентированная преимущественно на людей («грях от бога, срам от людей»). *Срам* особенно релевантен для свадебной обрядности, где он актуализируется в поведении невесты и жениха во время разных ритуалов, в ритуалах около первой брачной ночи и далее в постсвадебной обрядности (т. н. *срамуване, говеене, търпуване*). С поведением молодой женщины после свадьбы связаны этиологические легенды о происхождении ласточки и другие фольклорные тексты.

Petra Stankovska

University of Ljubljana

Lexemes доухъ, доуша in Old Church Slavonic translations of biblical and homiletic texts from Greek and Latin

In our contribution, we will examine the manner in which the lexemes *доухъ* and *доуша* in the Old Church Slavonic translation of biblical and homiletic texts are used. The focus will be on the distribution of the equivalents of Greek and Latin expressions in different meanings and collocations. Special attention will be devoted to places where the variant in the Slavic tradition is detected: some manuscripts use the lexeme *доухъ*, but in other manuscripts the lexeme *доуша* occurs. We will try to interpret these differences using the comparison to foreign language sources (Latin, Greek) or as a change based on the specific context in which a shift in the understanding of the lexeme in the Slavic text could have occurred.

Martin Stefanov

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

The conceptualization of intellectual capacities and emotions in the animalistic phraseological units in South Slavic languages

The article aims to shed light on the ways of conceptualization of two very important psychological characteristics – intellect and emotions. In this regard, animalistic phraseological units in Bulgarian, Serbian, Croatian and Slovene languages are analyzed. It discusses which animals and which their features are used to express (predominantly negative) intellectual capacities. On the other hand, it discusses also some key emotions (such as anger, love etc.) and the ways they are conceptualized in animalistic phraseological units.

Лора Тасева

Институт по балканистика с Център по тракология, БАН

Старобългарските преводни корелати на ἀμφιβάλλω ‘съмнявам се; споря’

Въз основа на Řecko-staroslověnský index и двуезични речници към конкретни преводни паметници от IX-XI век се систематизират съответствията на гръцкия глагол ἀμφιβάλλω ‘съмнявам се; споря’. Целта е да се установи дали за изразяване на двете основни семантики има доминиращи и по-рядко използвани старобългарски лексеми, а също и дали се наблюдават някакви предпочитания към конкретни синоними, обвързани с определени текстове.

Yovka Tisheva, Marina Dzhonova

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Aspectual features of emotional predicates

Emotional predicates (emotives), also termed as mental verbs, verbs of psychological state, psych-verbs, psychological predicates, or verbs of affect, encode a state or an event involving an affective experience. Two major roles arise involved in the semantic structure of these predicates and respectively coded in their syntactic/valency frames: Experiencer and Stimulus. Since an emotive may encode the state of a human Experiencer or the attribute of an external Stimulus, two subclasses of psych-verbs are distinguished: Subject Experiencer verbs, e.g., fear/like, vs. Object Experiencer verbs (Stimulus-as-subject verbs), e.g., frighten/ please. The main topic of our talk is the syntactic realization of arguments to emotional predicates in Bulgarian. We will describe the predicate’s structure, number of arguments and semantic roles assigned to them to determine whether the verbs analyzed are fear or frighten type. Our goal is also to check whether the conclusion made for English that Subject Experiencer predicates are mostly stative, while Subject Stimulus predicates may be stative or eventive (inchoative) holds

true for Bulgarian. Special attention will be paid to the pairs formed by transitive and intransitive reflexive (middle) verb. Despite the similarity in lexical semantics, the verbs for such pairs have different syntactic realizations, as they belong to different aspectual (ontological) classes.

Даниел Томов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Наблюдения върху етимологията и семантичния развой на думите, с които се назовава тъгата в балканските езици

Настоящият текст има за цел да разгледа съществуващите теории за етимологията на думите за *тъга* в езиците от БЕС - бълг. *тъга*, рум. *tristețe*, алб. *trishtim*, гр. *Θλίψη* и някои техни синоними. Материалът, включен в това изследване, е извлечен главно от етимологичните речници на балканските и индоевропейските езици. Някои от предложените етимологии са разгледани с оглед на индоевропейската фонетика, а други са оставени без коментар, тъй като за тях не са намерени лингвистични доказателства. С цел по-цялостен анализ са приведени примери и от други индоевропейски езици.

Централно място в това проучване заемат моделите на семантичен развой на етимоните на лексемите, с които балканските народи назовават тъгата. На базата на проведените анализи е изведен общ за всички балкански езици модел: ‘душевен дискомфорт’ > ‘тъга’. Той се проявява в притискане, болка и физическо страдание. В анализа са посочени семантични преходи, характерни за конкретен език/конкретни езици например: ‘смърт’ > ‘тъга’ за някои български лексеми, ‘обида’ > ‘тъга’ за румънски, ‘удар’ > ‘тъга’ за албански. Общото между тях е, че всички те асоциират тъгата с чувство, породено от неудобство, неразположение или от потиснатост, угнетеност.

Марияна Цибранска-Костова

Институт за български език, БАН

Гняв, страх, радост в средновековната битка и тяхното езиково изражение

Целта на настоящия доклад е да се извлече лингвистична и културологична информация за трите базови емоции по време на война въз основа на точно определен източник: Чудесата на св. Димитър Солунски от хартофилакс Йоан Ставракий (живял през втората половина на XIII в.) в техния славянски превод от XIV или XV в. Стремешът е да се провери как лексиката за изразяване на емоции се вписва в цялостната структура на чудото, с какво и как допринася за посланието на текста. Материал предлагат шест чудеса за обсадите на Солун от варвари и вражески християнски войски. Доказва се, че в чудесата се създава стандартизиран кръг от емоции или типови ситуации с повтарящи се емоционални пластове в тях, наричани в съвременната теория *когнитивни схеми* или *прототипи*. Всеки прочит на човешки емоции става през библейския код за добро и зло.

Страхът, гневът и радостта се проявяват като колективни състояния, описват се чрез устойчив речник от лексеми, фраземи и символи. Подкрепя се тезата за синкретичност на средновековния текст и разликата спрямо съвременната индивидуалистична психология. Правят се изводи за степента на адекватна преводимост на концептите и избора на все още неизвестния славянски преводач.

Conveners:

Ivan P. Petrov

Bilyana Mihaylova

Lora Taseva

Veronika Kelbecheva

Dimitar Iliev

Събитието се организира с финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания”,
договор № КП-06-МНФ/42 от 26.09.2024 г.

Фонд „Научни изследвания” не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.